УДК: 323/.324:33(477)

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2\(8\)-192-203](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2(8)-192-203)

Панченко Олег Анатолійович доктор наук з державного управління, доктор медичних наук, президент Громадського об'єднання «Всеукраїнська професійна психіатрична ліга» (м. Київ), тел.: (062) 722-55-17, e-mail: oap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9673-6685>

Гнатенко Валерій Сергійович кандидат економічних наук, науковий співробітник ДЗ «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України», вул. О. Невського, 14, м. Костянтинівка, Донецька область, 85110, тел.: (062) 726-23-50, e-mail: rdckonst@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-7678-6052>

ЕКОНОМІКО-СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Зазначено, що основний зміст і основне завдання національної безпеки як системи – захист національних інтересів від різного роду погроз, які визначаються багатьма обставинами, умовами й факторами внутрішнього і зовнішнього середовища щодо об'єкта безпеки. У соціально-економічній сфері, що забезпечує якість життя населення країни, основними загрозами найближчим часом можуть стати такі фактори, як кризи світової та регіональних фінансово-банківських систем, посилення конкуренції в боротьбі за дефіцитні сировинні, енергетичні, водні та продовольчі ресурси, відставання в розвитку передових технологічних укладів, що ростуть стратегічні ризики залежності національної економіки від зміни зовнішніх факторів.

Фактори завжди відрізняються від загроз тим, що можуть свідчити як про зниження, так і про підвищення рівня національної безпеки. Це деяка множина можливостей і умов, які або обмежують, або розширюють можливості під час реалізації національних інтересів. До дестабілізуючих факторів відносять явища та процеси природного й штучного походження, що породжують національні загрози та створюють небезпеку.

Виділено наступні дестабілізуючі економіко-соціальні чинники: ослаблення науково-технічного потенціалу; невідповідність індустріальних основ національної економіки інтересам виробників; регіональну дезінтеграцію; різку диференціацію доходів; продовження інфляційних процесів та падіння життєвого рівня населення; зростання безробіття; поширення злочинності, криміналізацію

суспільних відносин, погіршення показників здоров'я населення; інформаційні загрози; зростання міжетнічної напруги; витік фінансових коштів за кордон та ін. Дослідження економіко-соціальних чинників дестабілізації національної безпеки та їх вплив на ефективність державного управління має принципове значення для своєчасної підготовки адекватних державно-управлінських рішень, які мають за мету зниження рівня загроз національній безпеці.

Ключові слова: безпека, національна безпека, небезпека, дестабілізація, загрози, економіко-соціальні чинники, економічна безпека.

Panchenko Oleh Anatoliiovych Doctor of State Administration, Doctor of Medical Sciences, President of the Public Association "All-Ukrainian Professional Psychiatric League" (Kyiv), tel.: (062) 722-55-17, e-mail: oap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9673-6685>

Hnatenko Valeriy Serhiyovytch Candidate of Economic Sciences, chief researcher of the State Institution "Scientific and Practical Medical Rehabilitation and Diagnostic Center of the Ministry of Health of Ukraine", Al. Nevskogo St. 14, Kostiantynivka, Donetsk region, 85110, tel. (062) 726-23-50, e-mail: rdckonst@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2659-9202>

ECONOMIC AND SOCIAL FACTORS OF DESTABILIZATION OF UKRAINIAN NATIONAL SECURITY

Abstract. It has been noted that the main content and main task of the national security as a system is the protection of the national interests from various threats, which are determined by many circumstances, conditions and factors of the internal and external environment of the security object. In the socio-economic sphere, that ensures the quality of life of the country's population, the main threats in the nearest future may be such factors as the crisis of global and regional financial and banking systems, increased competition in the fight for scarce raw materials, energy, water and food resources, backlog in advanced technological systems' development, that grow strategic risks of the national economy dependence on changes of external factors.

Factors always differ from threats in that they can indicate both a decline and an increase in the national security. This is a set of opportunities and conditions that either limit or expand opportunities in the realization of national interests. Destabilizing factors include phenomena and processes of natural and artificial origin that generate national threats and create danger.

The following destabilizing economic and social factors have been identified: weakening of scientific and technical potential; inconsistency of the industrial bases of

the national economy with the interests of producers; regional disintegration; violent income differentiation; continuing inflation and falling of living standards; rising of unemployment; spread of crime, criminalization of public relations, deterioration of public health; information threats; increase in interethnic tension; outflow of funds abroad, etc. The study of economic and social factors of the national security destabilization and their influence on the effectiveness of public administration has crucial significance for the timely preparation of adequate public administration decisions aimed at reducing of the threats' level to the national security.

Keywords: security, national security, danger, destabilization, threats, economic and social factors, economic security.

Постановка проблеми. У сучасних умовах серед загальносистемних понять особливого значення набувають «безпека» та «національна безпека», що пов'язано з об'єктивним ускладненням і зростаючої динамікою геополітичних, соціально-економічних, науково-технічних явищ і процесів, інформатизацією суспільства, глобалізацією світогосподарських зв'язків і фінансових відносин. Зазначеними процесами зумовлена поява нових і трансформація вже наявних ризиків і загроз, які становлять небезпеку для життєдіяльності суспільства і держави.

Основний зміст і основне завдання національної безпеки як системи – захист національних інтересів від різного роду погроз, які визначаються багатьма обставинами, умовами й факторами внутрішнього і зовнішнього середовища щодо об'єкта безпеки. У зв'язку з цим однією з базових категорій національної безпеки, поряд з інтересами, виступає загроза. Внаслідок загроз національним інтересам виникає проблема у сфері національної безпеки України. Діяльність щодо забезпечення національної безпеки спрямовується на усунення загрози українському народу та його національним інтересам. Під загрозами національній безпеці України треба розуміти потенційно і реально небезпечні процеси та дії (природні й соціальні), здатні зашкодити національним цінностям або унеможливити реалізацію життєво важливих національних інтересів. Для визначення та оцінки економічної компоненти національної безпеки необхідно з усієї системи чинників, що забезпечують національну безпеку, виділити ті напрямки, які найбільш сильно схильні до впливу економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення національної безпеки України в умовах соціальних трансформацій розглядають у наукових працях такі вітчизняні дослідники, як Акімова Л.М. [Error! Reference source not found.], Балан М.І. [4], Беялов Т.Е. [5], Дмитрієв Є.Є. [6], Зачосова Н.В. [7], Нікітін Ю.В. [8], Орел М.Г. [9], Пугач О.А. [11], Ядуча С.Й., Лисак О.М. [12] та інші. Більшість досліджень з проблем національної безпеки присвячено природі загроз, джерелам загроз, видам загроз і їх класифікації за різними

підставами, підходам до оцінки ступеня загрози – від небезпеки до катастрофи – при різних умовах і варіантах її можливої реалізації.

Однак в сучасних умовах глобалізації процесів світового розвитку, міжнародних політичних і економічних відносин формуються нові загрози й ризики для розвитку особистості, суспільства і держави, одночасно відбувається трансформація існуючих протягом тривалих історичних періодів загроз національній безпеці. Тому потрібна постійна актуалізація сформованих уявлень з проблематики загроз національній безпеці, поєднання традиційних і новаційних уявлень про сутність загроз і їх наслідки з урахуванням динамічних процесів у розвитку суспільства й економіки, а також досягнень сучасної науки. Проте, незважаючи на значну кількість робіт з теми, яка розглядається, на сьогодні залишилось багато невизначених питань щодо теоретичного аналізу ефективності системи забезпечення національної безпеки України.

Мета статті – виявити та проаналізувати економіко-соціальні чинники дестабілізації національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека – надзвичайно складна багаторівнева функціональна система, в якій безперервно відбуваються процеси взаємодії і протиборства життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує сталий поступальний розвиток країни. Під час цієї взаємодії інтереси і загрози постійно відчують вплив з боку інших елементів системи національної безпеки: факторів внутрішнього і зовнішнього навколишнього середовища і дій керуючої системи. В якості цільової функції цієї системи виступає ступінь захищеності даних інтересів від загроз.

При цьому слід розрізняти систему національної безпеки і систему забезпечення національної безпеки. Перша – функціональна система, яка відображає процеси взаємодії інтересів і загроз, друга – організаційна система органів, сил, коштів, різних організацій, покликаних вирішувати завдання щодо забезпечення національної безпеки.

Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Основними компонентами національної безпеки є військова, економічна, соціальна, екологічна, інформаційна безпека. Вони характеризуються своєрідністю, але перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Сама по собі національна безпека представляє геополітичний аспект безпеки взагалі, увесь комплекс питань фізичного виживання держави, захисту і збереження його суверенітету й територіальної цілісності, що охоплює.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України» **[Error! Reference source not found.]**.

Національна безпека визначається у термінах реальних і потенційних загроз національним інтересам. У цьому законі під загрозами розуміються як наявні, так і потенційно можливі явища та чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам.

У своєму розумінні, небезпека – це можливість виникнення певних обставин або вплив якихось факторів, що в тому чи в іншому сенсі несуть якусь загрозу і можуть призвести до погіршення або неможливості функціонування і розвитку того чи іншого об'єкту або суб'єкту. Небезпека виступає передумовою при дослідженні проблем національної безпеки. Джерела небезпеки є умови й чинники, що містять в собі наміри ворожого характеру, деструктивну природу, шкідливі якості, що провокують розвиток економічної нестабільності.

Основними пріоритетами національної безпеки держави є національна оборона, державна і суспільна безпека. Основні принципи забезпечення безпеки: дотримання й захист прав і свобод людини й громадянина; законність; системність і комплексність застосування публічними органами влади політичних, організаційних, соціально-економічних, інформаційних, правових та інших заходів забезпечення безпеки; пріоритет запобіжних заходів у цілях забезпечення безпеки; взаємодія органів державної влади із громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями й громадянами в цілях забезпечення безпеки **[Error! Reference source not found.]**.

Державне врегулювання безпеки, а саме регламентація основних принципів і зміст діяльності щодо її забезпечення приведені в Законі України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 року № 2469-VIII. Цим законом визначається та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки й оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки й оборони, сил безпеки й сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки й сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки й оборони, забезпечуючи в такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки й оборони **[Error! Reference source not found.]**.

Діяльність держави щодо забезпечення безпеки включає:

- прогнозування, виявлення, аналіз і оцінку загроз безпеки;
- визначення основних напрямків державної політики й стратегічне планування в області забезпечення безпеки;
- правове регулювання в області забезпечення безпеки;

- розробку й застосування комплексу оперативних і довготривалих заходів з виявлення, попередження й усунення загроз безпеки, локалізації й нейтралізації наслідків їх прояву;
- застосування спеціальних економічних заходів у цілях забезпечення безпеки;
- розробку, виробництво і впровадження сучасного вигляду озброєння, військової й спеціальної техніки, а також техніки подвійного й цивільного призначення в цілях забезпечення безпеки;
- організацію наукової діяльності в області забезпечення безпеки;
- координацію діяльності регіональних органів державної влади, органів державної влади суб'єктів України, органів місцевого самоврядування в області забезпечення безпеки;
- фінансування витрат на забезпечення безпеки, контроль за цільовим витрачанням виділених засобів;
- міжнародна співпраця в цілях забезпечення безпеки;
- здійснення інших заходів в області забезпечення безпеки відповідно до законодавства України [10].

У системі національної безпеки є такі структурні аспекти:

- соціально-економічний аспект забезпечує стійкість соціально-економічної системи держави, вдосконалення структури народного господарства, захищеність його від зовнішніх та внутрішніх загроз, подолання кризових явищ в економіці й соціальній сфері; мінімізації їх наслідків;
- державно-політичний, що полягає у забезпеченні територіальної цілісності України, недоторканності її кордонів, внутрішніх і міжнародних інтересів Української держави та її впливу на світовій арені, захисту державно-політичного ладу від спроб ліквідувати чи змінити його неконституційним шляхом, а також прав та свобод громадян, виживання у випадках катастроф та стихій;
- національно-культурний, що забезпечує погодження інтересів громадян України всіх національностей, запобігання конфліктам і ворожнечі на національному ґрунті, реалізацію демографічної й міграційної політики як засобу гармонізації національних та соціальних відносин, відродження і примноження національної духовної та матеріальної культури народу, підвищення рівня його освіти;
- екологічний, що створює механізми для запобігання деградації та оздоровлення навколишнього середовища, піклування про здоров'я народу, формування соціально-правових та економічних умов, що виключали б можливості заподіяння шкоди навколишньому середовищу з боку інших країн світу, їхніх державних структур, підприємців та окремих громадян [12].

У соціально-економічній сфері, що забезпечує якість життя населення країни, основними загрозами найближчим часом можуть стати такі фактори, як кризи світової та регіональних фінансово-банківських систем, посилення конкуренції в боротьбі за дефіцитні сировинні, енергетичні, водні та продовольчі ресурси, відставання в розвитку передових технологічних укладів, що ростуть стратегічні ризики залежності національної економіки від зміни зовнішніх факторів.

Особливе значення мають загрози національній безпеці в економічній сфері в цілому. Головними стратегічними ризиками й загрозами національній безпеці в економічній сфері на довгострокову перспективу є збереження експортно-сировинної моделі розвитку національної економіки, зниження конкурентоспроможності й висока залежність її найважливіших сфер від зовнішньоекономічної кон'юнктури, втрата контролю над національними ресурсами, погіршення стану сировинної бази промисловості та енергетики, нерівномірний розвиток регіонів і прогресуючий дефіцит трудових ресурсів, особливо кваліфікованих робітничих кадрів, низька стійкість і захищеність національної фінансової системи, збереження умов для корупції й криміналізації господарсько-фінансових відносин, а також незаконній міграції [3].

Серед загроз національній економіці можна відзначити також недостатню ефективність державного регулювання національної економіки, зниження темпів економічного зростання, поява дефіциту торгового і платіжного балансу, скорочення дохідних статей бюджету, які крім власне негативних наслідків можуть уповільнити перехід української економіки до моделі інноваційного соціально орієнтованого розвитку, що викличе накопичення соціальних проблем в країні.

Розглядаючи потенційні загрози для стабільного розвитку вітчизняної економіки, не можна не відзначити можливі загрози енергетичній безпеці. Основним змістом енергетичної безпеки є стійке забезпечення попиту населення, економіки та інших сфер життєдіяльності суспільства достатньою кількістю енергоносіїв стандартної якості, ефективне використання енергоресурсів шляхом підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, запобігання можливого дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, створення стратегічних запасів палива, резервних потужностей і комплектуючого обладнання, забезпечення стабільності функціонування систем енерго- і теплопостачання. Будь-які негативні фактори і умови, які можуть порушити відносно стабільне функціонування паливно-енергетичного комплексу країни, складають загрози енергетичній безпеці.

Фактори завжди відрізняються від загроз тим, що можуть свідчити як про зниження, так і про підвищення рівня національної безпеки. Це деяка множина можливостей і умов, які або обмежують, або розширюють можливості під час

реалізації національних інтересів. До дестабілізуючих факторів відносять явища та процеси природного й штучного походження, що породжують національні загрози та створюють небезпеку. Їх джерелами мають бути:

- окремі особи, організації, об'єднання, інші держави;
- інформаційні системи та засоби, що є знаряддям приведення в дію інформаційних загроз;
- природне середовище (катаклізми, природні стихії, катастрофи).

Дестабілізуючі фактори поділяються на внутрішньодержавні й міждержавні. По першого виду відносять порушення законодавства з питань інформаційної безпеки; політичні конфлікти; відмови, збої, технічні помилки інформаційних систем; природні явища, що ускладнюють передачу, приймання й зберігання інформації або руйнують інформаційні системи. Другий вид виникає внаслідок конфліктів міждержавних масштабів і проявів: воєнні, економічні, політичні, терористично-ідеологічні та інші.

До дестабілізуючих економіко-соціальних факторів відносять:

- ослаблення науково-технічного потенціалу;
- невідповідність індустріальних основ національної економіки інтересам виробників;
- регіональну дезінтеграцію;
- різку диференціацію доходів;
- продовження інфляційних процесів та падіння життєвого рівня населення;
- зростання безробіття;
- поширення злочинності, криміналізацію суспільних відносин, погіршення показників здоров'я нації;
- інформаційні загрози;
- зростання міжетнічної напруги;
- витік фінансових коштів за кордон та ін.

Як вже вище зазначалося, одним із дестабілізуючих економіко-соціальних факторів національної безпеки є ослаблення науково-технічного потенціалу. В Україні триває негативна тенденція щодо збереження та розвитку науково-технічного потенціалу, а вітчизняні товаровиробники не дуже зацікавлені у запровадженні інновацій. Про це, зокрема, свідчать такі тенденції, як різке зменшення попиту виробничого сектору на науково-технічні розробки, спричинене нерозвиненістю високотехнологічних виробництв та нестачею коштів; скорочення державної підтримки науки в усіх економічних програмах, зумовлене бюджетним дефіцитом, політичною та економічною нестабільністю, військовими діями на сході України, відсутністю прийнятих стратегічних програм інноваційного розвитку. Наростання загрози національній безпеці потребує від

влади України усвідомлення того, що лише потужна наукова школа, яка спирається на інноваційні технології, здатна адекватно їм протидіяти і гарантувати достойний рівень економічної безпеки.

В міждержавному протиборстві дестабілізація суспільно-політичної та економічної систем держави-супротивника залишається важливою передумовою її регіональної дезінтеграції. Таке порушення рівноваги досягається заздалегідь спланованими або випадковими стратегічними діями. Яскраво виражений регіоналізм в Україні становить великий виклик для утворення нації та демократії. З одного боку він є загрозою для стабільності та призводить до гальмувань демократичних процесів. З другого – напружені стосунки між регіонами змушують вдаватися до переговорів і компромісів. Щодо сучасного стану нашої держави, слід зауважити, що регіональні відмінності всередині України не можна усунути, проте їх можна враховувати. Важливий внесок у єдність країни полягає в тому, щоб регіони взаємно визнавали один одного, і щоб частини не вважали себе за ціле та єдино допустиме.

Соціально-економічні трансформації, які відбуваються в Україні, супроводжуються поглибленим зростанням нерівності в розподілі результатів економічної діяльності. Зниження реальних доходів і зростання їхньої диференціації – це дві основні тенденції у зміні рівня життя громадян за роки незалежності. Нерівність, що посилюється, не сприяє оздоровленню економіки, а, навпаки, породжує тіньові розподільчі процеси.

Ще одним із дестабілізуючих економіко-соціальних факторів національної безпеки є інфляція. Це складний багатoproфільний процес, що впливає на ціноутворення та завдає серйозної шкоди економіці країни. Інфляція неодмінно призводить до кризи державних фінансів. Через неї реальна вартість доходів бюджету постійно зменшується, тому державі доводиться зменшувати свої витрати. Одним із пріоритетних завдань стратегії й тактики економічної політики в Україні є розробка антикризової програми, яка покликана убезпечити країну від впливу інфляційних процесів,

Також слід звернути увагу на зростання безробіття, що є також одним із головних дестабілізуючих економіко-соціальних факторів національної безпеки, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, зростає ризик соціального напруження, додаються додаткові витрати на підтримку безробітних.

Україна є поліетнічною країною і питання міжетнічних відносин завжди були важливим для неї, але особливої актуальності вони набули останнім часом, коли значною мірою загострилися політико-ідеологічні, етнічні, мовні, релігійні відмінності серед різних верств населення, внаслідок чого в окремих регіонах

країни виникає міжнаціональна напруга, соціально-економічні конфліктні ситуації.

В умовах переходу України до інформаційного суспільства у державно-політичному аспекті національної безпеки особливого значення набуває питання інформаційних загроз, у тому числі ведення інформаційних війн, блокад, дезінформацію щодо державних та національних інтересів України, а також спосіб позбавлення імовірного противника доступу до життєво важливих інформаційних ресурсів і можливостей розбудови його інформаційних систем, унеможливлення пропагандистських акцій, спрямованих проти політичної дезорієнтації населення тощо.

Аналіз основних економіко-соціальних чинників дестабілізації національної безпеки є інформаційно-аналітичним підґрунтям для прийняття суб'єктами системи державного управління у сфері національної безпеки оптимальних стратегічних управлінських рішень.

Висновки.

1. Визначальними ознаками дестабілізації суспільно-політичної системи є наявність процесів, які призвели до суттєвого порушення її цілісності, стійкості, здатності щодо ефективної та конструктивної взаємодії її елементів при визначенні та досягненні цілей суспільного розвитку, мобілізації наявного потенціалу держави задля реагування на загрози реалізації життєво важливих національних інтересів, тобто має місце зниження ефективності виконання функцій суб'єктами державного управління щодо оперативного та адекватного реагування на фактори, які породжують виклики та загрози вказаним інтересам.

2. Забезпечення національної безпеки є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства, а оцінка її економічної компоненти враховується як критерій при прийнятті управлінських рішень як на регіональному, так і на державному рівнях. Всі загрози національній безпеці знаходяться в тісному взаємозв'язку, постійній зміні та розвитку (наростають, загасають), тому одним з елементів системи національної безпеки повинен бути їх постійний моніторинг для подальшого аналізу й оцінки.

3. Дослідження економіко-соціальних чинників дестабілізації національної безпеки та їх вплив на ефективність державного управління має принципове значення для своєчасної підготовки адекватних державно-управлінських рішень, які мають за мету зниження рівня загроз національній безпеці.

Література:

1. Про національну безпеку України [Електронний ресурс]: Закон України «від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Дата звернення: 02.02.2021).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (Дата звернення: 01.02.2021).
3. Акімова Л. М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247> (Дата звернення: 06.02.2021).
4. Балан М.І. Суспільство ризику: дестабілізаційні можливості. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1397> (Дата звернення: 03.02.2021).
5. Беялов Т.Е. Фінансово-економічні аспекти національної безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 16. С. 61-67.
6. Дмитрієв Є.Є. Сучасні міжнародні загрози для національної економічної та фінансової безпеки України. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2013. Вип. 37. С. 244-255.
7. Зачосова Н.В. Напрями стабілізації стану фінансової складової економічної безпеки національної економіки України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2018. № 8(36). С. 14-18.
8. Нікітін Ю.В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу. Юридична наука. 2015. № 2. С. 141-147.
9. Орел М.Г. Концептуалізація дестабілізації суспільно-політичної системи у контексті впливу на ефективність державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 8. С. 56-61.
10. Панченко О.А. Законотворча діяльність у сфері національної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1594> (Дата звернення: 05.02.2021).
11. Пугач О.А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави в системі національної безпеки. Економіка і організація управління. 2014. № 1 (17) – 2 (18). С. 209-217.
12. Ядуха С.Й., Лисак О.М. Національна безпека України. її основні аспекти, принципи та загрози. Вісник Хмельницького національного університету. 2018. № 5 Том 1. С. 131-136.

References:

1. Zakon Ukrainy Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII [Law of Ukraine On National Security of Ukraine of June 21, 2018 № 2469-VIII]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [in Ukrainian].
2. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsional'noi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiu natsional'noi bezpeky Ukrainy» vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020 [Decree of the President of Ukraine On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the National Security Strategy of Ukraine" of September 14, 2020 № 392/2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian].
3. Akimova, L.M. (2016). Sutnisna kharakterystyka osnovnykh zahroz v ekonomichnij bezpetsi derzhavy [Essential characteristics of the main threats to the economic security of the state]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 10. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247> [in Ukrainian].

4. Balan, M.I. (2019). Suspil'stvo ryzyku: destabilizatsijni mozhlyvosti [Risk society: destabilizing opportunities]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 2. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1397> [in Ukrainian].
5. Bielialov, T.E. (2014). Finansovo-ekonomichni aspekty natsional'noi bezpeky Ukrainy [Financial and economic aspects of national security of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 16, 61-67 [in Ukrainian].
6. Dmytriiev, Ye.Ye. (2013). Suchasni mizhnarodni zahrozy dlia natsional'noi ekonomichnoi ta finansovoi bezpeky Ukrainy [Modern international threats to the national economic and financial security of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankiv's'koi systemy Ukrainy – Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 37, 244-255 [in Ukrainian].
7. Zachosova, N.V. (2018). Napriamy stabilizatsii stanu finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky natsional'noi ekonomiky Ukrainy [Directions for stabilizing the state of the financial component of the economic security of the national economy of Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia», Seriia «Ekonomika» – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy", Economics series*, 8(36), 14–18 [in Ukrainian].
8. Nikitin, Yu.V. (2015). Natsional'na bezpeka Ukrainy v suchasnykh umovakh: ryzyky i faktory vplyvu [National security of Ukraine in modern conditions: risks and factors of influence]. *Yurydychna nauka – Legal science*, 2, 141-147 [in Ukrainian].
9. Orel, M.H. (2017). Kontseptualizatsiia destabilizatsii suspil'no-politychnoi systemy u konteksti vplyvu na efektyvnist' derzhavnoho upravlinnia [Conceptualization of destabilization of the socio-political system in the context of the impact on the efficiency of public administration]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 8, 56-61 [in Ukrainian].
10. Panchenko, O.A. (2020). Zakonotvorcha diial'nist' u sferi natsional'noi bezpeky [Legislative activity in the field of national security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 3. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1594> [in Ukrainian].
11. Puhach, O.A. (2014). Klasyfikatsiia ta systematyzatsiia zahroz ekonomichnij bezpetsi derzhavy v systemi natsional'noi bezpeky [Classification and systematization of threats to the economic security of the state in the system of national security]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and organization of management*, 1(17) – 2(18), 209-217 [in Ukrainian].
12. Yadukha, S.J., Lysak, O.M. (2018). Natsional'na bezpeka Ukrainy, ii osnovni aspekty, pryntsypy ta zahrozy [National security of Ukraine, its main aspects, principles and threats]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu – Bulletin of Khmelnytsky National University*, 5, 1, 131-136 [in Ukrainian].